

Önpusztító türelemjáték

Vagy ahogyan ő mondaná: Idő kérdése az egész...

HORNYIK MIKLÓS: ANGOL PÁZSIT

Balkáni néprajzi kalauznak tekinti Hornyik Miklós *Angol pázsit* című könyvét, teljes joggal, hiszen Európának egy olyan – feudális fésületlenséget és morális mosdatlanságot őrző – régiójáról szól, ahol a gyűlölet, a gyilkolás, a templomgyújtogatás atavisztikus, démoni szeánsza évezrednél is ősidőbb „hagyományokat” éltet, s a fajgyűlölet és a felekezeti kizárólagosság az állami terrorral párosulva olykor-olykor – kellő gyakorissággal – rituális „népi játékok” formájában jelentkeznek a termékenység és a harcias öndicsőítés rítusához fogható, együgyű kegyetlenség-gel. Ennek a bárgyú kegyetlenségnek egyrészt a felsőbbrendűségből eredő küldetéstudat csalóka mítosza, másrészt a folytonos bizonyítási vágyból eredő nyavalyatöréses kényszer lehetne az alapja. Lehetne – ha akadna ma a művelt Európában a historiopathologikus defetizmusnak tudományos művelője. De mivel nincs, „mítosztalan népei” a vén kontinensnek a szokásos konzumdöbbenettel tapasztalják: ismét háború van a Balkánon, a népirtás arrafelé szokásos borzalmaival. Csakhogy a katedrálisok világának szenttelen polgárától semmi sincs távolabb, mint az együttérzés és a részvét, s néhány tonna tejporral és szárított hallal majd elcsöndesíti csöppnyi kételyét is. A törzsek megint ölik egymást a Balkánon? Istenem, ha ilyen az idegrendszerük! Talán ha néprajzi sajátosságnak, a szemmelverés és a megrontás rítusához fogható helyi szokásnak tekintjük a kérdést, [...] s ha egyszer végre elmondhatnánk, hogy „földrajzi értelemben a Balkán-félsziget az európai kontinens egyik melléknyúlványa, politikai szempontból azonban európai ésszel mindig is kiismerhetetlen terep volt. Kínai negyed, China Town. Itt teljes bizonyossággal azt sem tudni, történt-e valami, ha pedig véletlenül kitudódik, hogy történt valami, sohasem járhatunk a végére, hogy mi is történt valójában, és milyen okokból. A balkáni számlák tisztázatlanok” – ahogyan *Erotica Classica* című írásában Hornyik Miklós írja!

Csoda-e, hogy az emberek lelkében évek óta dül a háború? Dül majdnem egy évszázada! Mert igaz, hogy Ferenc József szenilis nagyapai szelídséggel 1914-es háborús proklamációjában kinyilatkozta: „Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek. Mindent megfontoltam és meggondoltam. Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára”, a balkáni politikai realitásokkal ő sem vetett számot. Hiszen sem a dicsőséges Keiser, sem későbbi, európai nagyhatalmi utódai nem voltak tisztában azzal, hogy a balkáni folklór nem ismeri a politikai bölcelet és a diplomáciai tisztesség fogalmát. A Balkánon értelmezhetetlen álmok és felfoghatatlan cselekvési szándékok – és kényszerek – vannak csak. Ezért fogalmazhat kellő árnyaltsággal Hornyik Miklós úgy: „Ne csodálkozzunk azon, hogy a Balkán-félszigeten meg sem született a történetfilozófia tudománya. Az „objektív véletlen” hegeli kategóriáját a Balkán bölcselői macacsul semmibe veszik.” Mit lehet hát ezzel a valósággal szemben megfontolni?

Az emberek lelkében – azokéban, akik a balkáni politikai valóság kényszerei alá estek – ama szarajevói merénylet óta egyfolytában dül a polgárháború. A vallási, a faji, a felekezeti

összeférhetlenség borzalmi a rituálék megkerülhetetlen bizonyosságával szakadtak a Jugoszláviába kényszerített nemzetekre (és nemzeti kisebbségekre, akik viszont nehezen minősíthető kiszolgáltatottságban próbálták tenni az egyedüli lehetőséget: a lehető legkisebb áldozatok árán túlélni a történelmi szeánszok sorozatát). Ez a szellemi-lelki belterjes perverzítás vezetett oda, hogy Európa újra törzsi háborúkkal néz szembe. A ferencjózsefi önbizalomra Hornyik Miklós válasza: „minden mai bánatunk ősforrását a trianoni és a versailles-i békekötést feltétel nélküli fegyverletétel előzte meg. Bizonyos jelekből arra lehet következtetni, hogy hasonló letételek esedékesek. A balkáni politikai kultúra kiismerhetetlen játékszabályai szerint”. Ez a polgárháború azonban összehasonlíthatatlanul nagyobb megrázkódtatásokat és kínokat hoz a térség lakóinak, mint hozott ama kezdeti szakasza. Mert ma már a martalócok kezén „finomodott a kín”. Ennyivel lett azóta nagyobb az a bizonyos Nagy-Szerbia.

Íroniába burkolt, mérhetetlen keserűséget sugároz magából a balkáni néprajzi kalauz minden írása. Mert nem lehet a fájdalom és a megrendültséget nemesítő ironia nélkül szólni sem arról, hogy a „szürreálszocialista” Jugoszlávia rövid idő alatt „önnön nemzeti és nemzetiségei börtönévé vált” – az államterror tökéletesen működő intézményeivel és a lelkek mélyéről rafinált ígéretekkel felszabadított sötét indulataival –, sem arról, hogy az indulatok lázadása során mekkora a civilizáció vesztesége. A vereség legfeljebb években mérhető, úgy, ahogyan a *Magyar Történet* című írás hőse, a hetvenkilenc éves újvidéki gyepmester leánykérő levelében elmondta: „huszonöt esztendőt elragadt tőlem a történelmi fejlődés”. Lágerek, lövészárkok, kényszermunka és kitelepítések formájában. Ráadásul a fejében „szüntelenül lüktet egy szovjet gyártmányú világháborús srapelnhüvely” – a balkáni rituális élet sajátos és megszokott, eksztáziskeltő ajzószerként – folytathatnám Hornyik Miklós szellemében. Vajmi keveset ér a ket-tőszáz éves ráolvasás, tudniillik, hogy „az emberek szabadnak és egyenjogúnak születtek, és azok maradnak...” – vajon ki ügyel még erre ebben az évszázados felfordulásban? A balkáni „okosság” szép igéinek az ellenkezője sem igaz!

A kötet címadó (politikai) esszéjében, az *Angol pázsit* című írásában a szerző hangsúlyozza: „az európai fejlődés néhány évszázada hiányzik a mentalitásunkból, a beszédmodorunkból, a környezet- és a munkakultúránkból. A mindennapi életünkből.” A térség lakói – spártai szemlében – az életet „szakadatlan küzdelemnek, véget nem érő háborúnak hitték”, nem pedig a szellemi és erkölcsi önmegvalósításon alapuló, békés civilizációteremtő tevékenységnek. Szomorú következményei lettek mindennek: „...megsemmisült középkori falfestményekből, alig érthető egyházi nyelvemlékekből, népi hujjogatókból és lakodalmas gajdokból származtatni egy nemzet géniuszát: hízelgés a történelem alatt élő embernek.” Vagyis: az európai kultúra értékrendjének hiányában is súlyos felelősség terheli a gonosz mítoszok hitvallóit. A kultúra mindenkié, tehát mindenki által vállalható – s e vállalás kötelező érvényű. Nagy bünt követ el, aki lemond róla, aki kirekeszti magát a felelősök közösségéből.

Bűnt? Többet, mint bűnt! Újkori történelmünk alapvető bölcséleti tanításából tudjuk: a kulturális javaktól és a civilizációs erényektől elzárni, elszigetelni egy közösséget csak a politika erejével és eszközeivel lehet. A régi Jugoszlávia ama szürreálszocialista despotái – s a ma is őket támogató bolsevik hadsereg irányítói – végső érvként ezekhez az eszközökhöz folyamodtak: lövetnek mindenre, ami gyámoltalanná lágyult világképüktől idegen. A történelmi kaland tragikus végének okozója a „díszes népviseletbe ugrott” hadvezérek hiányos terepismerete lesz – jósolja a szerző. „A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság bármely felvonulási területén porhanyós talajba csúszhat a hős jugoszláv bakák ásója. Sokfelé laza a talaj szerkezete. Az elszánt jugoszláv katonafiúkat kellemetlen meglepetés érheti: lövészárkok helyett történelmi sírverembe ruhanhatnak. Kellő különítményátcsoportosítások után az emlékművekkel dúsan megrakott tömegsírok megkerülhetők ugyan, a jeltelen tömegsírok azonban a katonai térképeken nincsenek föltüntetve.”

Van ennek a háborúnak még egy – legalább ennyire titokzatos, kevésbé hozzáférhető, éppen ezért számos meglepetést tartogató területe: a bolsevizmus hatalmi eszközeivel eltorzított nemzeti tudat ingoványa, a lélek! A lélek, mely a nacionalizmus uszító üdvútjában oly könnyen lelte meg vigaszt és önmegvalósítási lehetőségét. A Balkánon ma az indulatok politikai szándékok tartják állandó forrásponton, ezért válhatott ez a politikai gyakorlat népbetegséggé. Abban a bizo-

nyos Nagy-Még-Nagyobb-Szerbiában a dolgok „rendjéből” eredően folyt és folyik sokféleképpen értelmezhető jogtiprás és jogfosztás, a kisebbségi jogokkal történő „rablógazdálkodástól” a szólás- és gondolatszabadságon át a szabad meggyőződés vállalásának tiltásáig. Szerbia nagyon nagy nemzetállam szeretne lenni – olyan nagy, hogy szinte már nincs is. Nincs sem erkölcsi, sem civilizációs értelemben. Ezzel a háborúval – mely huszadik századi történelmének szigorú következménye – a szerb nép önmagát csúfolta meg, s a legkevesebb, hogy egyszer mindezt nagyon fogja szégyellni!

Hornyik Miklós történelmi képeskönyvet írt, s az ironikus hangot egy egészen más, a békességet és a toleranciát őrző világra emlékeztető, kiegyensúlyozottságát felidéző rajzok egészítik ki. Rajzok és metszetek, amelyek régi tisztaságban finomult érzésekkel telítődnek, gazdasági prosperitásra, művészi finomságra, bölceleti töprengésre és a mesevilág naiv egyszerűségére emlékeztetnek. Egy hajdan volt életformára, amely humanizmussal telítődött és volt méltósággal vállalt ideálja. Azt a világot ez a háborús indulatú balkáni valóság pusztította el, de számtalan jelképében él tovább örököseinek emlékezetében. Egyik jelképe az *angol pázsit* lett.

Az angol pázsitnak persze titka van: „Kiszemeltünk magunknak egy földterületet, és megtisztítjuk a gyomtól. Fölássuk, s bevetjük fűmaggal. Azután négyszáz éven át öntözzük, gondozzuk, nyírjuk a gyepszönyeget.” Kertünk és pázsitunk lett volna elegendő, de az a bizonyos négyszáz békeév „hiányzik az idegrendszerünkéből”. Ez az, ami pótolhatatlan, s tartok tőle, hogy a Balkánon megalapozni sem lehet. Az angol pázsit ugyanis nehezen tűri a lánctalpakat. *(Napló, 1991.)*

Mák Ferenc

PAPP GYÖRGY: MADÁRKA, MADÁRKA...